

JOAN SALES

Presentació
Pensament
Acció
Literatura
Llengua
Tria de
textos

Crítica,
opinió
Enllaços
Crèdits
Cercador

Inici

De les

Cartes a Màrius Torres

(prefaci a l'edició, 1976)

Carta núm. 1

Barcelona, 28 de febrer de 1936

Distingida amiga:

El gust i l'honor han estat meus; no podeu imaginar amb quina simpatia he llegit la vostra carta. És la primera vegada a la vida que en rebo d'una persona que no conec i tot seguit m'ha guanyat el cor amb les seves faltes d'ortografia; sempre he

cregut que l'únic defecte de la vostra germana era no fer-ne.
Les faltes d'ortografia, artísticament escampades al llarg
d'una carta, li comuniquen un no-sé-què d'humà i de
convincent, però ja que em demaneu d'intercanviar-ne essent
així que no ens coneixem com qui diu de res, us vull advertir
amb tota lleialtat que tinc el vici d'escriure'n d'inacabables.
Una amistat per correspondència presenta l'avantatge de
poder-vos imaginar el vostre corresponsal com més us agradi;
em dieu que us imagini de pèl roig i obeeixo. Us imagino,
doncs, de pèl roig. Imagineu-me al vostre torn, us ho prego,
com un monstre

*La boca, les orelles, els ulls i el nas, enormes;
enfonsades les galtes, fugitiu el mentó.
La silueta dubta entre tigre i moltó;
la Natura el té al nombre dels seus fills més
deformes.
Pinteu això d'un groc de sofre, antic color
de l'horror, i vestiu-me'l com un Llätzer de
Tormes
amb robes malgirbades i d'impossibles formes;
doneu-li aquella veu fosca del vell Caró.
És la mòmia vivent, l'horripilant fantasma,
el pare dels terrors glaçats i de l'espasme,
nascut sota el senyal fatídic de Saturn.
Quan no el veuen adopta les més absurdes poses
i sota el seu esguard de gran ocell nocturn
com colpides d'un mal sobtat moren les roses.*

D'aquesta manera, quan ens presentin pensareu que «no n'hi
havia per tant» i que «sempre hi ha un pitjor». Fetes doncs les
nostres respectives descripcions m'entra aquest dubte: ¿de
què parlarem a les nostres cartes? ¿De bandolers i pirates, de
castells i fantasmes, de lírica, de gastronomia, d'economia
política, de paleontologia o de metafísica? A mi el que em tira
més són les vides de sants, potser per reacció després d'haver-
me empassat el *Capital* de Marx que és una indescriptible lata;
també sóc pare de família, cosa que m'omple de legítima
satisfacció però sense fer-me sentir superior als que no en són;

em mereixen, ben al contrari, tots els respectes —i majorment tractant-se, com és el cas, «d'une jeune fille». Hi ha, en efecte, qui troba que a les «jeunes filles» no els està bé de ser-ho.

Carta núm. 33

Barcelona,
27 de
desembre
de 1936

Estimat
amic
Màrius
Torres:

M'acabo
de llevar.
Somniava
cavalls,
cosa que
em passa
sovint
d'ençà

que, ai las, em van suspendre d'equitació; i vet aquí que avui me'n tocava un de preciós. Però renuncio a descriure-te'l ja que ha deixat d'existir quan he obert els ulls. ¡Voldríem tantes coses que no tenim! ¿I qui ens garanteix que quan les tindríem no en voldríem ja unes altres?

*El cor de l'home és una mar,
tot l'univers no l'ompliria.*

Si et digués que aquesta època tan agitada no em va del tot malament... Em repugna el que hi ha de plebeu en aquestes lluites del nostre segle (lluites entre les dues faccions del tercer estat, proletariat i burgesia); però la lluita en ella mateixa no em desagrada pas. La guerra, en tot cas, em sembla menys absurda que altres coses, sempre que tingui una motivació patriòtica; que no sigui civil. Si aquesta als meus ulls ho fos, faria qualsevol cosa per no prendre-hi part.

Ja sabem, per fi, els resultats dels exàmens finals a l'Escola de Guerra : ja sóc alferes, si bé amb un dels últims llocs de la promoció. A l'Usall l'han suspès i entrarà a l'Exèrcit de Catalunya amb el grau de brigada. Es veu que no estem destinats a eclipsar Napoleó ni Juli Cèsar. La història és llarga de contar i a més insulsa i lamentable; tractaré de resumir-te-la.

En el darrer curs teníem de professor de Tàctica un capità anomenat Gaona. A tota escola hi ha un professor que no se sap fer respectar dels alumnes; a l'Escola de Guerra era el capità Gaona. A la seva classe tothom feia el que li dava la gana : qui cantava, qui esmorzava, qui fumava; es va arribar a l'extrem de tirar-se de l'un a l'altre tota mena de projectils, rosegons de pa, llibres, paquets de picadura (que per cert tornen a anar ben escasses). Els pitjors eren els més grans, ganàpies d'una trentena d'anys a qui el cataclisme ha ofert l'oportunitat de sentir-se altra vegada adolescents.

Els elements de procedència universitària havíem format colla a part i ens absteníem de prendre part en tals bestieses, que

jutjàvem impròpies de les circumstàncies tan tristes que ens han dut a l'Escola de Guerra. A la llarga ens vam cansar d'assistir a una classe on no apreníem res ja que tot era desori

i soroll. Com que era justament la darrera classe del matí i de la tarda, el millor era anar-nos-en a casa però de l'Escola de Guerra no pot sortir ningú fins al toc de corneta de les dotze del migdia i de les sis del vespre. Per burlar la vigilància dels sentinelles, que són els alumnes entrats de nou, ens atansàvem caminant a poc a poc fins prop de la porta i aleshores fèiem una arrencada sobtada que en pocs segons posava una trentena de metres entre els nostres talons i els nassos dels sentinelles. Aquests quedaven astorats; com que els havien advertit que no podien abandonar el cos de guàrdia sota cap pretext, no sabien què fer i no feien res. En rigor haurien hagut de disparar contra nosaltres però no tenien fetge per fer-ho. La cosa va anar bé fins una tarda que es veu que estava de guàrdia un beneit i s'ho va prendre de debò : ens disparà amb la pistola.

A partir d'aleshores vam posar en pràctica un altre sistema. Ens dirigíem al cos de guàrdia i molt seriosament demanàvem pel caporal. Tots aquests alumnes nous senten un gran respecte pels nostres galons (aleshores només en dúiem de brigada) i és d'això que ens valíem. Quan sortia el caporal de guàrdia ens quadràvem davant seu com si fos un generalíssim; això el desconcertava i ho aprofitàvem per guillar comes ajudeu-me.

El truc, al capdavant, es va gastar i ja no ens servia. Només quedava un últim recurs : saltar la tanca. En Rútia, un de la nostra colla, tot fent-ho rondinava melancòlicament com don Mendo

*¡que un hombre de mi prosapia
tenga que saltar la tapia !*

Un dia el capità Gaona ens volia dur de pràctiques al camp i ens tenia tots formats al pati : impossible escapolar-se. En Rútia diu a l'Usall:

— Mira, el capità ara està distret; sortim de les files.

— No, quedem-nos.

— Tinc una cita a dos quarts de sis ¿és que me la vols esguerrar?

— Et prometo que hi arribaràs abans que ella.

En Rútia rondinava, no entenent el pla de l'Usall; els altres de la colla habitual tampoc no hi quèiem. Es va limitar a dir-nos que ens poséssim a la cua de la formació. El capità Gaona dóna les veus:

— Compañía ¡firmes! ¡De frente ! ¡Mar!

La companyia es posa en marxa. En arribar a la porta la guàrdia forma. La companyia surt i continua marxant al pas pel carrer; els primers rengles van tombant la cantonada. Ve que només ens falta tornar-la a l'Usall, en Rútia, en Serra, en Cruells i jo. En aquest moment sentim:

— ¡ Alto !

És la veu de l'Usall.

— ¡ Media vuelta ! ¡Mar!

Per fi l'hem comprès. Fem la mitja volta i, sempre marcant el pas, ens dirigim a la cantonada oposada; allà ens dispersem i cada u se'n va als seus assumptes, en Rútia a la seva cita, l'Usall i jo cap a casa a prendre el te amb la meva dona, en Cruells a la seva torreta de Sant Genís i en Serra no sé on.

Aquesta ridícula història ha costat a l'Usall el galó d'alferes; el capità Gaona, que no sé com diables arribà a saber que els principals culpables havien estat ell i en Rútia, anà amb la queixa al director d'estudis, que és el tinent coronel Fonts.

Vam haver de comparèixer davant el tinent coronel, que és català; ens clavà una reprimenda, si bé el riure se li escapava per sota el nas.

— M'han dit que sou especialistes en retirades estratègiques...

L'Usall i en Rútia han quedat suspesos i entraran com a simples brigades a l'Exèrcit de Catalunya; els altres tres som alferes, però amb els últims llocs de la promoció.

Però deixem aquestes bestieses que no tenen ni suc ni bruc i anem al que interessa o sigui les aranyes. ¿Per què t'ha de semblar «impossible» un poema que les prengui per tema? ¡ Com es veu que no les comprens, impenitent aracnicida ! Jo les he estimades sempre, fossin de la mena que fossin; per a totes guardo un racó del meu cor, que tractant-se d'aranyes es troba amb *l'embarras du choix*. Hi ha aquelles de grosses i negres que viuen a les cases i només es deixen veure quan ha de ploure; sempre les he estimades amb deliri com a profetesses que són de la pluja, ja que sempre m'han agradat la pluja, els cels grisos i el rodolar dels trons. Hi ha les dels cellers, que fan aquelles teranyines espesses com teles on es va acumulant la pols dels anys i dels segles i que tant contribueixen al prestigi del vi ¿què valdria un celler sense teranyines? El de casa, a Vallclara, és molt gran, tenebrós i fresc; s'hi respira un efluvi de vi bo (en el terme se'n cria de boníssim) que gairebé emborratxa. En aquells temps feliços passàvem al poble quatre mesos seguits cada any i de bona gana hi hauria passat els altres vuit; una vegada que vaig preguntar a la meva mare per què no hi vivíem l'hivern i tot, em replicà que era perquè no hi havia bons col•legis com a Barcelona: «Aquí no aprendríeu res». El cert és que hi apreníem coses que em semblaven molt més interessants, i no m'errava, que la llista dels reis gots o la de les províncies d'Espanya. Tornant al celler, aleshores encara hi havia les

quatre arcades ogivals atrevidíssimes que es llançaven en les quatre direccions partint d'una robusta pilastra central, tot en carreus de pedra que el temps havia fet negrosa; eren potser del segle XIII o del XIV i com que amenaçaven ruïna calgué revestir-les, per reforçar-les, d'obra nova en punt rodó, que les amagà per sempre. Els papàs en tingueren un disgust com és natural; les obres s'havien fet durant l'hivern, quan la família era a Barcelona, i en arribar-hi a mitjans de juny ja ens vam trobar davant el fet consumat. El mestre d'obres, autor de la malifeta, es feia fort que no hi havia hagut altre remei; les arcades velles, deia, començaven a «desdir» i la seva ruïna hauria comportat la de tota l'ala de la casa que descansava damunt seu.

M'agradava, de criatura, que m'hi deixessin anar sol a buscar vi; sobretot al vespre, perquè em feia basarda. Sempre m'ha agradat la basarda de la fosca; aleshores no hi havia electricitat a Vallclara i per anar al celler cal baixar l'escalinata de pedra, travessar l'entrada enllosada i després una gran sala de la planta baixa que en diem « dels arcs » perquè ha conservat els ogivals, germans precisament dels desapareguts del celler; aquest queda doncs molt apartat. Amb el punxó feia un trau en una de les grosses bótes recobertes de teranyines i un cop omplerta la garrafa el tapava amb cera de la mateixa espelma que duia per fer-me claror; posava en aquestes operacions un compte extraordinari ja que era la condició perquè m'hi deixessin anar tot sol. Les meves velles conegudes, les aranyes, m'hi feien companyia i m'ajudaven a vèncer la basarda de la fosca i la solitud.

La nostra mare és de Terrassa, de manera que ja pots comptar com els tenia declarada la guerra i no deixava descansar les criades que amb els esteranyinadors les combatien; però no deixa de ser néta d'una casa pairal del Penedès (tan antiga, segons ella, com la nostra), d'on el seu pare era cabaler. Sap

doncs tan bé com nosaltres que les dels cellers són sagrades i que les bótes desmereixerien molt si no estiguessin recobertes de teranyines.

Es veu que als països del nord, com que no cullen vi, no el guarden en bótes com nosaltres sinó en botelles, però pel que fa a les teranyines dels cellers tenen la mateixa idea nostra i es fan un punt d'honor de servir a taula les botelles enteranyinades. Si el vi era blanc, el baixàvem al fons del pou perquè es refresqués; és un pou cantoner, que s'alça en un angle d'una altra sala de la planta baixa que en diem «del pou» i que té un brocal de grossos carreus també venerable per la seva antiguitat. Si era negre, els sibarites del poble aconsellaven de posar-lo una estona al sol per escalfar-lo; has de saber que a Vallclara, entre els vells pagesos il·letrats, hi ha paladars tan fins i tan experts en qüestió de vins com entre la *crème de París*.

Però les aranyes que més m'agradaven, que em tenien com fascinat, eren les dels torrents. Ara sé que es diuen epeires i que hi ha les dels torrents i les dels jardins i altres varietats encara; aleshores l'únic que sabia, perquè els vells pagesos ho afirmaven, era que a elles al•ludeix aquella dita: «picada d'aranya i d'escurçó no hi ha temps a l'extremunció». Suposo que l'aranya a què fa referència és en realitat la taràntula, que, si bé no mata, té una fiblada molt dolorosa i que dóna convulsions; per això quan algú es mou i remou li pregunten «equina aranya t'ha picat?» A Vallclara de taràntules no n'hi ha o almenys no he sentit mai a dir que n'hi hagi; la fama de terriblement verinoses se l'enduien doncs les epeires dels torrents.

Sé que a tu, enemic jurat de totes les aracnees, et semblarà incomprendible però el cert és que les epeires dels torrents em tenien, repeteixo, com fascinat i que figuren entre els

meus records més inesborrables d'aquells anys, quan jo anava pels deu. És perquè tots m'asseguraven que la seva fiblada era mortal que les veia tan estranyament belles i atraients; per contemplar-les m'hi atansava entre la vegetació de les vores del riu i m'hi quedava llargues estones embadocat. Em semblaven com joiells de reflexos metàl·lics que no em cansava d'admirar, sempre des d'una certa distància prudent; allò que em fascinava d'elles és —insisteixo— que el verí d'una bestiola tan preciosa pogués donar la mort.

Les epeires dels torrents construeixen com a teranyina una xarxa vertical que per la forma recorda els «estels» que la canalla fa volar, amb els fils posats com les canyes de l'estel, i saben parar-la amb gran habilitat d'una riba a l'altra a fi que s'hi envesquin els insectes de tota mena que brunzen aigües amunt i aigües avall. Elles s'estan al mig de la xarxa tot esperant les preses; si aquesta era corpulenta, com ara un espiadimonis, jo veia que li projectaven tot de fils per lligar-la i després li inoculaven el verí com si li fessin un petó : la víctima quedava instantàniament immòbil. No hi havia doncs cap dubte que la seva fiblada era mortal, més que més que ho afirmaven tots els vells i ho creien tots els bordegassos, i fins i tot em semblava percebre una olor, la del verí, amargant com de substància farmacèutica. L'hora millor per observar-les és a entrada de vespre, quan s'estan quietes a l'aguait dels insectes que passen i repassen amunt i avall dels torrents i rierols. I ara que ja te n'he explicat la història, vet aquí el poema; sóc prou pretensions per esperar que després de llegir-lo t'hauràs de rendir a l'evidència que també les aranyes poden inspirar-ne de sublims.

*Era a Biern, barranc on neix el Francolí.
¿Pot tenir el nom d'un riu un dring més cristal·lí?
Jo no el canviaria pel Volga ni el Danubi
car si les seves aigües no són les del Diluvi
en canvi, escumejant de timba en timba avall,
renilla desbocat com un jove cavall*

*i les epeires poden estendre, forta i fina,
de l'una riba a l'altra la seva teranyina.
Ajupit entre els joncs i els vimeners eixorcs
jo bevia, espiant-les a les vores dels gorgs,
les ambigües delícies del goig i la basarda
a l'hora en què a ponent s'inflamava la tarda
i a pas de llop pujava la fosca a poc a poc.
Cada aranya, d'un verd negrós ratllat de groc,
que al centre de la xarxa, quieta, descobria,
fulgia incandescent, com una pedreria
que alguna dona d'aigua amb el cabell desfet
es deixés oblidada entre els fils del seu ret,
quan la tocava tremolós un raig de posta
filtrant-se de biaix a través de la brosta.
I la meva innocència, que volà qui sap on
i que aleshores, àvida dels misteris del món,
ja somniava estranys naufragis i derives,
es torbava davant d'aquelles gemmes vives
suspeses en un aire espès i humit, que brunz
dels espiadimonis amb els vols vagabunds,
mentre ja d'alguns grills les trèmules esquelles
semblaven el repic llunyà de les estrelles
i al vell molí en ruïnes assajava el gripau
un là de flauta que era, com el vespre, tot blau.
Després, ja en el meu llit, quan el son m'aclucava
els ulls i en la flonjor del Leteu m'enfonsava
jo us veia encara, epeires, més refulgents que mai
com suspeses enllà del temps i de l'espai.
En el caos informe dels meus antics deliris
teníeu a moments tots els colors de l'iris
i un perfum singular, el del vostre verí,
que era, com el de l'opi, dolçament assassí,
em feia batre el pols amb un anhel salvatge
com invitant-me a un vast i tenebrós viatge.
Car tot allò que és bell ens rapta més el cor
si creiem que el seu bes inocularia la mort,
tant és des que naixem contradictori i tràgic
oh, el que pot afegir d'atraient i de màgic
a l'esguard penetrant que és de l'infant el do
a la bèstia el verí, la metzina a la flor!*

Tindria remordiments si acabés aquesta carta sense dir-te que
ara sé perfectament que la fiblada de l'epeira dels torrents, si
bé mortal per a un espiadimonis, no ho és pas ni de lluny per a

una persona. Jo m'hi feia il·lusions i quantes no n'he vistes volar des d'aleshores per no tornar mai més ! Però això ja seria un altre poema.

Carta núm. 42

Barcelona, 26 de gener de 1937

Estimada Mercè:

Vaig arribar a Barcelona amb aquella provisió d'alegria que sempre faig a Puig d'Olena; és tan encoratjador passar unes hores en companyia d'unes persones amb qui un s'entén. Penso molt en la Maria; veient-la i escoltant-la, un se sent més inclinat a mirar amb indiferència totes les coses desagradables que ens porta la vida. Mentre t'escric, la Nuri i la criada em preparen l'equipatge; el gran problema és adaptar a la meua mida unes abismals calces de vellut que m'han donat com a part del meu "uniforme de campanya". Veig que els dona tanta feina que potser fóra més senzill que jo m'engreixés per posar-me a la mida de les calces ja que aquestes no es volen posar a les meves.

Tinc tots els papers a punt, el "passaport militar" en regla. Me'n vaig dijous vinent. No faré alto a València, cosa que em sap molt de greu; les "etapes" —bé ens hem d'acostumar a la gerga militar— són Tarragona i La Encina. ¿On deu caure això de La Encina? Per increïble que sembli, als meus vint-i-quatre anys és la primera vegada a la vida que surto de Catalunya.

Suposo que quan el doctor Ribes Soberano t'aconsella aquesta operació els seus motius deu tenir, com també els deu tenir el teu germà per oposar-s'hi; metges amb metges... es mosseguen. En definitiva hauràs de ser tu qui decideixi ;

potser sí que amb l'operació et posaries bona més aviat ¿què sabem d'aquestes coses, pobres de nosaltres? Però no creguis pas que la salut sigui condició indispensable per ser feliç ; el món és ple de persones amb una salut insolent i que fan llàstima. Si jo hagués de dir quina és la dona més, feliç que conec, et posaria a tu la primera de la llista. En canvi no hi posaria pas la meua dona perquè ¿com pot ser feliç la dona d'un home com jo?

I ja que parlem d'ella, per fi t'ha fet aquella famosa "anàlisi grafològica" que sempre et prometia. Aquí te la transcriu literalment

"Dotada d'un caràcter equilibrat, harmoniós, molt normal. Sense posseir en grau heroic una qualitat determinada que sobresurti, té l'avantatge de posseir una miqueta de totes les qualitats.

"És una noia intel·ligent, flexible i fina. La flexibilitat i la finesa són els trets sobresortints de la seva mentalitat. Té, per altra banda, claredat, ordre, imaginació, intuïció, tacte; però en canvi poca precisió.

"La voluntat és potser més aviat irregular i fins i tot, alguna vegada, feble. Ens trobem davant d'algú que és una mica tossut a rauxes i amb rampells d'irritació, que sortosament li duren poc. Té molta confiança en ella mateixa però el seu ardor no és sostingut. Això li determina, segons en quins moments, una tendència a la inactivitat.

"És un caràcter alegre, que s'engresca sovint; però decau i es posa trista. Té molta vivacitat.

"Molta sensibilitat i agitació. És una noia impressionable. És tendra, bona, benèvola.

"La tendresa és particularment viva i s'acompanya de la necessitat d'afecte. És, doncs, una noia molt afectuosa, però necessita que els altres també ho siguin amb ella. Aquesta necessitat la fa una mica dèbil. Susceptibilitat. Delicadesa. Passió. Esperit de protecció.

"Gracia en l'esperit, que és propens a admirar i entusiasmar-se com també a sumir-se en la contemplació i l'ensomni. Idealització dels sentiments en totes les seves formes.

"És orgullosa : sent l'orgull del nom —de la família— i el, del cercle a què pertany ; no és, doncs, un orgull personal, sinó social i familiar. Hi ha el perill que es reclogui en ell seu cercle i fins i tot que el prengui pel centre del món; però, quan el cercle s'eixampla, pot abraçar tot el país i aleshores aquest orgull se sublima en patriotisme.

"Els seus instints egoistes són forts, com els de qualsevol persona normal, però resten temperats per la bondat, l'afecte, la tendresa, la idealitat, els sentiments. És a la vegada reservada i franca ; té en efecte un gran tirat a la franquesa però al mateix temps té també prudència.

"Sobre ella pesa molt el costum i potser fins i tot la rutina; està molt arrapada al passat, al que ha vist o li han dit des de petita; fidelitat ben noble en si mateixa però que la pot dur de vegades a ser incomprensiva amb allò que és estrany al seu ambient.

"És senzilla, franca, candorosa i coqueta. Té rectitud però al mateix temps és hàbil i fins, si cal, astuciosa. No fóra estrany que tingués alguna mica —una miqueta— d'esperit vindicatiu.

"Té el pèl de panotxa i una piga a la galta, una d'aquelles pigues que sembla que la pèrfida Natura s'empesqui expressament per perdre els pobres poetes ; més que més que

quan parla —o sigui sempre— el nas li tiba, com diu que també li passava a la Venus de Milo quan encara no era una estàtua."

Aquest darrer paràgraf l'he afegit jo, donant-me-les també, com pots veure, de grafòleg infal·lible. Molt m'agradarà de saber què n'opina en Màrius.

Carta núm. 43

Madrid, dimarts 2 de febrer de 1937

Estimada Mercè:

T'escric des d'un despatx magnífic, el del *Comitè* de la "Columna Durruti", en una caserna esplèndida (un grup escolar construït modernament i que reuneix tots els confortos i gairebé fa pensar en el sanatori de Puig d'Olena !) Estem de guarnició a la ciutat; ja feia temps que gran part de la "columna" hi estava i ahir van acabar de tornar els homes que quedaven a les trinxeres, rellevats per altres forces. Segurament passarem molts dies en aquesta situació, ben agradable des del punt de vista material: no ens falta res.

Els set "tècnics" (o sigui els set alferes sortits de l'Escola de Guerra : en aquesta "columna" no es pot dir "oficial", és :paraula tabú), vivim a dispesa, a part, en una torre que fins i tot té un petit jardí amb set o vuit eucaliptus joves i molt simpàtics. La "patrona" és una honrada madrilenya, mare de família, i l'ajuden algunes criades. Duem una vida com d'estudiants de casa bona. Passem les monòtones vetllades jugant-nos els diners al dòmino í engolint conyac vora una gran estufa de ferro colat :ben abrindada. Els "tècnics" solters fan gresca amb les criades ; els casats donem conversa a la "patrona" o ens expliquem històries. Fins no fa gaire hi havia

hagut a la colla dels casats un metge valencià trempadíssim, que no ens deixava ficar al llit fins les quatre de la matinada explicant-nos-en de polls, xinxes i puces que eren la seva especialitat. El govern l'havia adscrit a la " Columna Durruti" com a capità de Sanitat però ell ha fet mans i mànigues per obtenir un altre "destí".

Avui estic de guàrdia i ho aprofito per escriure't. Els dies que no hi estem voltem per Madrid, que és una ciutat magnífica, amb grans avingudes i edificis solemnes i majestuosos. Els seus habitants són més reposats que no pas els barcelonins ; no tenen pel carrer aquell aire de pressa. Als estrangers ens tracten bé, tenen amb nosaltres mil atencions que endolceixen el nostre exili. De vegades, distretament, m'hi dirigeixo en català ; tant pot la força del costum en un home que no havia sortit mai de Catalunya. La seva cara d'estupor em fa adonar tot seguit de la badada. Una tarda, amb un altre dels "tècnics", lliures tots dos de guàrdia aquell dia, anàvem a la plataforma d'un tramvia tot garlant; la plataforma era plena de gent. I vet aquí que vam sentir dues noies que mirant-nos dissimuladament comentaven : "¿Serán rusos?"

Allò que em feia més estrany els primers dies és que fins, les criatures parlessin castellà. Fins ara només l'havia sentit a parlar a persones grans (policies, catedràtics, manobres o criades) i resulta que a Madrid, per increïble que- sembli, ho fan les criatures i tot

*Admiróse un portugués
que desde su tierna infancia
todos los niños en Francia
supiesen hablar francés...*

El viatge em procurà la satisfacció de travessar com qui diu tota la Manxa ; en tren, naturalment. A peu hauria estat demanar massa. A Criptana vaig veure molins de vent ; dos o tres, sobre un monticle, enmig de la planúria sense termes i

sense arbres. Era el primer cop a la vida que travessava la Manxa però me'n recordava com si fos ahir : no ha canviat gens, pensava, des de l'any 1600 en què ho havia vist per darrera vegada. És curiós : mentre el tren traquetejava interminablement entre Almansa i l'Alcàsser de Sant Joan em sentia menys expatriat que segons en quins barris de Barcelona, com és ara els suburbis industrials. ¿Qui sap si l'infern tindrà també uns certs atractius per als qui hem llegit el Dant?

Com veus, no cal que passis cap ànsia per mi ja que no som a les trinxeres. Escriu-me a Suero de Quiñones, 24, La Prosperidad. Comunica aquestes notícies a en Màrius, a la Maria Planes i a la teva germana la lleona de Numídia. No deixis d'expressar de part meva a la tal lleona la rancúnia que li guardo ; a tu, en canvi, t'estimo molt i no oblidó mai les teves trenes per més que en Màrius m'amenaci amb desafiar-me.

Carta núm. 44

Madrid, dimarts 2 de febrer de 1937

Estimat Màrius:

Aquesta tarda he escrit a la Mercè ; ja som al vespre i les hores de guàrdia se'm fan llargues. Per això t'escric ara a tu. Tenia una carta teva per respondre quan vam pujar a Puig d'Olena la darrera vegada; suposo que prou te la devia respondre de viva veu durant les hores que ens vam estar la Mercè, la Nurí i jo garlant al teu dormitori. En tot cas, no tinc aquí la carta i ja no recordo gaire de què m'hi parlaves ; em sembla que, entre altres coses, discuties allò que jo t'havia escrit a propòsit de la prosòdia. Compréc que t'irritin els

comentaris gramaticals i em sembla que invocaves aquell vers de Verlaine:

de la musique avant toute chose.

¡ Tindries tota la raó del món si la prosòdia anés contra la "musique" però és just al revés. Les rimes agudes, com és ara, s'han d'alternar amb les planes (a menys que tot el poema no sigui en rimes agudes o tot en rimes planes) i no s'han de tolerar sota cap pretext les rimes falses si no es vol ferir l'orella del lector. Els teus versos, sobretot aquella primera elegia de l'Àngel de la Mort i aquests de la corda de llaüt, tenen una lleugeresa alada i una musicalitat que criden tot seguit l'atenció i les tindran més encara quan esmenis els petits errors de prosòdia que no hi són, de cap manera necessaris. L'ideal és arribar a aquella "audace correcte" de què parlava Baudelaire; l'estil hauria de ser sempre impecable per més audaç que fos la idea i per més exaltat el sentiment que volem expressar.

¿De què més em parlaves en aquella carta? Em sembla que de Vallclara. Vallclara és un poblet sense res d'especial fora de ser el més bonic del món. El meu propòsit era néixer-hi ; no va ser possible. La meva mare només hi passava els estius i el 10 de novembre de 1912 es trobava a Barcelona; per venir al món jo no podia prescindir d'ella. Sóc doncs un vallclarí nascut a Barcelona contra la seva voluntat ; i com que a Vallclara es parla lleidatà, em considero, per bé que jo no el parli, tan ilergeta com tu.

Pel que fa a notícies pròpies, ja les hauràs vistes a la carta que he escrit a la Mercè.

Em parlaves també d'Estat Català i em deies que t'havia sabut greu la meva decisió de no ingressar-hi i que qui sap si era la meva voluntat de no ser de cap partit la causa dels meus

contratemp actuals. Com que tinc davant meu tota la nit per escriure't i com que penso anar a tirar aquesta a Correus en comptes de donar-la al carter de la "columna", m'estendré llargament i amb tota llibertat sobre aquest tema; no dubto que em comprendràs i que si tens la paciència de llegir-me fins al final em donaràs la raó. En tot cas la meva pertinença a Estat Català no hauria tingut cap influència sobre el meu "destí" com a alferes ; l'Exèrcit de Catalunya, i en això fa bé, no té per res en compte la filiació política dels seus oficials per "destinar-los" en una "columna" o altra. Paradoxalment, la disciplina militar m'obliga a servir en un cos que és la seva negació mateixa ; bromes de l'època que ens ha tocat en sort i que deu ser la més confusa que hagi vist mai la nostra terra desventurada.

Parlem, doncs, d'Estat Català i parlem-ne a fons ; falten moltes hores perquè amb les primeres clarors de l'alba s'acabi la meua guàrdia i el silenci profund que regna a la caserna sembla invitar a la meditació, ja que no filosòfica, almenys política. Miraré d'anar-te dient amb ordre tot el que en penso començant pel començ —l'assassinat dels germans Badia.

Sense ells, el partit es troba decapitat ; els qui els han substituïts hi posen una bona voluntat indiscutible però cap d'ells no té la talla necessària per dur-ne el pèndol en unes circumstàncies com les actuals. La seva germana és tota una bellesa, amb uns ulls negres sensacionals, però amb això —i suposo que hi estaràs d'acord— no n'hi ha prou per dominar les masses i dirigir-les, majorment a través de la tempesta. I fora d'ella, els altres em fan, amb no prou excepcions, més aviat un pobre efecte ; semblen com fascinats per una paraula, "nació", com si la creguessin màgica a la manera del "sèsam" de la rondalla d'Alí Babà i els quaranta lladres. A mi em xoca que es digui "nació catalana" referint-se a les ex-quatre províncies del Principat ; els valencians, els balears, els

andorrans, els catalans de França i els d'Aragó, ho són tant com nosaltres i l'ideal fóra esborrar les fronteres que ens en separen i no pas alçar-ne més. També em xoca que en parlin tant quan més valdria abstenir-nos d'invocar aquest sant nom en va; com la bandera o com els *Segadors*, és massa sagrat perquè el fem anar en doina. Hauríem de tenir en tot cas plena consciència d'allò a què compromet si no volem que soni a faramalla, a pinyol de discurs irresponsable. Les paraules, com les banderes i els himnes, són convencionals ; valen per allò que signifiquen. Els anglesos no solen dir "la nostra nació" sinó "aquesta comarca" ("this country") i no els capfica gaire si allò que parlen és un "idioma" o un "dialecte"; en tenen prou amb el domini dels mars i l'imperi més vast que han vist els segles i que la seva manera de parlar s'hagi estès pel món deu vegades més que no ho va fer mai el llatí. A qui té la cosa ¿què li importa el nom? "Nació", al capdavant, en altre temps es deia de qualsevol grup de gent (la nació manxega o picarda o calabresa i fins i tot la nació gitana o maragata) ; ara- la convenció vol que es digui de les gents constituïdes en Estats independents i així es parla de "nació suïssa" tot ;i que no té unitat de raça, llengua ni religió. El seu sentit no pot ser doncs més fluctuant i no és de cap manera la paraula màgica que sembla que es pensin els d'Estat Català.

Prat de la Riba preferia l'expressió "nacionalitat", que suggereix una idea com de cosa que podria ser i encara no és, ; som una "nacionalitat" en el sentit que podríem en principi arribar a constituir una "nació" però encara no la som o només la som virtualment ; en tot cas no la serem mai fora del conjunt de les nostres terres, entre les quals el Principat no és ni ha de voler ser més que una "regió" com les altres (com València, com les Balears, com l'Aragó català o la Catalunya francesa). Per cert que els castellans, que no sols ens neguen el nom de nació sinó que troben ridícul que aspirem a ser-ho, parlen en canvi amb tota serietat de "nació andorrana" i fins

on pot dur el convencionalisme dels mots ! Una part
petitíssima de les nostres terres ho fóra perquè és un Estat
independent i no en canvi el conjunt, més gran que Bèlgica i
Holanda sumades i amb una població que dobla la de Noruega i
s'acosta a la de Suècia.

"Nació" és una paraula en definitiva tan vaga com "república",
"socialització" o "col·lectivisme" que són els sèsams de tants
altres, i el seu sentit, quan es vol precisar, amb un mínim de
rigor, apareix en els temps actuals relacionat amb la idea
d'Estat; però Estat és també al seu torn una paraula
convencional, ¿no és absurd que ho sigui Andorra i no, com és
ara, la Generalitat de Catalunya? Hi ha d'altra banda "Estats"
extensíssims, com cada un dels qui constitueixen la
confederació nord-americana, que no són pas "nacions" ni
pretenen ser-ho. Vet aquí doncs unes paraules, "Estat" i
"nació", que no ens serveixen gaire per aclarir les coses; però
si les combinem dient "Estat nacional" sembla que sortim de la
confusió i entrem per un bon camí. "Nació" seria la gent
constituïda en "Estat nacional" i "nacionalitat" la que aspira a
constituir-s'hi; això ja sembla més precís, ja anem sortint de
les boires, però encara queda en peu el problema de saber
què és allò que caracteritza un "Estat nacional". A mi em
sembla que són unes determinades funcions i que entre elles
la més caracteritzadora no és pas forçosament la
independència sinó l'exèrcit : Finlàndia era un Estat nacional
sota els tsars i Hongria sota els Habsburgs. Doncs bé, els
actuals dirigents d'Estat Català em semblen tan incapaços de
comprendre la idea d'exèrcit —d'exèrcit regular, a la
moderna—, com tots els altres partits i partidets que ara
criden i s'agiten i gesticulen en la immensa confusió ; la seva
capacitat de comprensió no va gaire més enllà de les "milícies"
per més que parlin d'Exèrcit i la prova n'és que, com els altres,
han organitzat "columnes" de partit aproximadament tan olles
com les altres. No arribaré fins a dir que una nació, si és que

aquesta paraula ha de significar alguna cosa precisa, és un exèrcit, però sí que sense aquest no existeix aquella, com sense esquelet no existeix persona encara que una persona sigui —naturalment— molt més que un esquelet. Macià, per raó del seu ofici, en tenia una idea clara i així quan fundà Estat Català, poc després de la guerra europea, organitzà al mateix temps els "escamots" a la manera dels "sokols" txecoslovacs, com el germen d'un futur exèrcit ; després, ja en el poder, semblà que ho deixava córrer però bé hem de creure que continuava duent-ho de cap sense dir-ho i que hi hauria anat a poc a poc i d'una manera esbiaixada partint del que ja teníem; els Sometents i les Esquadres de Catalunya i les forces d'ordre públic que en virtut de l'autonomia passaven a dependre del govern de la Generalitat. Els germans Badia eren en aquest aspecte els seus continuadors i s'hi encaminaven d'una manera igualment sobreentesa i sense més marrades que les imposades per les, circumstàncies i la cautela ; és per això, perquè s'hi encaminaven, perquè prosseguien pels camins assenyalats per Macià, que foren abatuts pels pistolers de la FAI, al servei, ,conscientment o no, dels pitjors enemics del nostre poble.: Però els seus successors actuals es troben tan afligits de miopia enfront de la idea d'exèrcit a la moderna com puguin ser-ho les mentalitats més petit-burgeses d'un país tan desventurat en aquest aspecte com el nostre, que tot, just, començava a sortir d'una llarga i profunda decadència. Ja ho deia madame de Staël, en segones i secretes núpcies de Rocca (el capità Albert de Rocca tenia vint-i-dos anys, i ella quaranta-cinc però un gran amor no repara en mosques); ja ho deia amb notable sagacitat en el seu cèlebre llibre *De "la Catalogne*, que casualment estic llegint aquests dies : "En France le goût de la guerre est universel et les gens du peuple risquent volontiers leur vie comme un moyen de l'agiter et d'en sentir moins le poids. C'est une grande question de savoir si les affections domestiques, l'habitude de la réflexion, la

douceur même de l'âme, ne, portent pas à redouter la mort ; mais si toute la force d'un : Etat consiste dans son esprit militaire, il importe d'examiner quelles sont les causes qui ont affaibli cet esprit dans la nation catalane... L'esprit militaire et l'amour de la patrie ont porté diverses nations au plus haut degré possible d'énergie ; maintenant, ces deux sources de dévouement existent à peine chez les Catalans pris en masse. Ils ne comprennent guère de l'esprit militaire qu'une tactique pédantesque, qui les autorise à être battus selon les règles, et de là liberté que cette subdivision en petits pays qui, accoutumant les citoyens à se sentir faibles comme nation, les conduit bientôt à se montrer faibles aussi comme individus,". Ara m'adono que el llibre no es diu pas *De la Catalogne* sinó *De l'Allemagne* i que allà on jo he copiat distretament *Catalans* diu- en realitat *Allemands*; la il·lustre viatgera afegí una nota a peu de pàgina : ".Te prie d'observer que ce chapitre, comme tout le reste de l'ouvrage, a été écrit à l'époque de l'asservissement complet de l'Allemagne. Depuis, les nations germaniques, réveillées par l'oppression, ont prêté à leurs gouvernements la force qui leur manquait pour résister à la puissance des armées françaises et l'on a vu, par la conduite héroïque des souverains et des peuples, ce que peut l'opinion sur le sort du monde".

De manera que un mateix poble pot aparèixer, segons les èpoques, les circumstàncies i el color de les opinions que l'arrossequen, com el més manso d'Europa ("car il faut l'avouer, les Allemands de nos jours n'ont pas ce qu'on peut appeler du caractère") o com el més bel·licós, l'exemple mateix del militarisme; els actuals "racistes alemanys, que pretenen que l'esperit guerrer els ve de la "raça", haurien de rellegir madame de Staél per desenganyar-se'n: "Les poéles, la bière et la fumée de tabac forment autour des gens du peuple, en Allemagne, une sorte d'atmosphère lourde et chaude dont ils n'aiment pas à sortir. Cette atmosphère nuit à l'activité, qui

est au moins aussi nécessaire à la guerre que le courage ; les résolutions sont lentes, le découragement est facile...

L'imagination, qui est la qualité dominante. de l'Allemagne, inspire la crainte du péril si l'on ne combat pas ce mouvement naturel par l'ascendant de l'opinion et l'exaltation de l'honneur".

Ens podem preguntar si no era més simpàtica aquella Alemanya mansa i petit-burgesa que conegué madame de Staël que no pas aquesta d'ara, però el cas és que no hi ha nació sense exèrcit ; vet aquí un axioma, antipàtic o no, que no hauríem de perdre mai de vista si no volem que el nostre pretès "nacionalisme" resulti en definitiva poc més que vent i que tot el soroll que hem fet al llarg d'un segle de renaixença hagi estat per ben poques nous. Plantificant-nos el nom de "nació" sense fer res de seriós per ser-ho correm el perill de creure que una gallina ja és una àguila perquè l'anomenem "àguila". Podem desitjar, i seríem uns malànimes si no ho desitgéssim, que desapareguin tots els exèrcits del món perquè ja no hi hagi guerres i totes les facultats de medicina perquè hagin desaparegut les malalties però mentre això no arriba un d'ells ha de ser el nostre, ni que hagi d'articular-se amb el de la república espanyola ja que en formem part; en el ben entès que organitzar-lo és al nostre abast i no ho és en canvi suprimir els dels altres, l'alemany com és ara. ¿Qui posaria el cascavell al gat? Si suprimir-los fos tan senzill com imaginem els nostres benaventurats pacifistes ¿per què no ho fan amb el del general Franco? ¡Quin descans no seria !

¡El nom no fa la cosa; la cosa, en canvi, pot existir sense el nom. Si uníssim totes les terres de llengua catalana i les dotéssim de totes les funcions que caracteritzen l'Estat modern, prou seríem una "nació" encara que no ens ho diguéssim ; mentre per més que ens ho diguem no ho serem mai si ens limitem al territori de les ex-quatre províncies i no

reconquerim totes aquelles funcions. Els actuals dirigents d'Estat Català em fan l'efecte en una paraula d'uns regionalistes extremistes ; el nom que els escauria és el de "regional-separatistes". I el regional-separatisme em sembla una absurditat per no dir una inèpcia o, més clarament, una animalada.

Comprendràs de passada el gran respecte que m'inspira Guimerà i que alguna vegada t'ha sorprès. Verdaguer era més poeta, d'acord, i tenia sobretot en grau més eminent l'instint de la llengua, però les seves idees en aquestes matèries ja no podien ser més confuses, fins arribar de vegades a una mena d'espanyolerisme tronat que fa angúnia. Les de Guimerà, en canvi, ja eren tan clares com anys després ho foren les de Prat de la Riba ; no és el nostre Shakespeare —i trobo ridícul que l'hi comparin però sí el nostre Alfieri. D'altra banda, tampoc Verdaguer no és el nostre Dant; és, això sí, un gran poeta per l'*Atlàntida*, tal com ja van comprendre perfectament els seus contemporanis (i per alguns episodis del *Canigó*) ; no pas per la seva poesia lírica i menys encara la mística, que són amanerades, carrinclones i enfitoses diguin el que diguin els crítics d'ara. L'*Atlàntida* i els millors episodis del *Canigó*, com el *Passatge d'Hanníbal*, són de gran poeta per la noblesa sostinguda de l'estil i per la força èpica. A l'*Atlàntida* li sobren, naturalment, el començ i el final, que hi són postissos i constitueixen una mostra acabada i de les més penoses d'aquell espanyolerisme confús i tronat que afligia el seu il·lustre autor; sobretot l'aparició de la inevitable Isabel la Catòlica resulta senzillament repugnant

*Diu ; i d'anells i arracades
es despulla amb mans nevades
com de ses perles un cel;
riu i plora ell d'alegria
i, amb son cor en harmonia,
perles,, ai, de més valia
llisquen dels ulls d'Isabel.*

Sembla impossible i fins intolerable que carrincloneries així siguin de la mateixa mà que escriví els alexandrins admirables que formen el poema pròpiament dit i que l'única objecció que mereixerien és en tot cas que siguin tan admirables, d'un sublim tan sostingut, massa nobles, massa èpics. Per cert, si no recorden gens el Dant, sí que recorden Leconte de Lisle ; reconec que fa més bonic comparar-lo amb el Dant però la veritat ha d'estar per damunt de tot: l'*Atlàntida* és "parnassiana" i trobo estrany que no ho hagi remarcat cap dels nostres crítics.

En podríem deduir que Verdaguer, de jove, no era pas tan impermeable a les influències de la poesia del seu temps com han anat dient molts, uns per rebaixar-lo i altres per enaltir-lo ; en aquests els agradaria més, és clar, que recordés el Dant o millor encara que, com el Dant, no recordés ningú, que fos com un miracle sorgit "ex nihilo". Però l'*Atlàntida* és molt de la seva època, els anys seixanta i setanta del segle passat; ho és tant pel parnassianisme dels seus alexandrins impecables com pel seu tema geològic i quasi paleontològic. Les paraules que li dedicà Mistral són d'una aguda perspicàcia : "El vostre poema magnífic em fa l'efecte d'un d'aquells animals espectaculars que els minaires troben dins les entranyes de la terra i que, reconstituïts per la paleontologia, ens revelen els misteris submergits pel Diluvi". Un "espectacular animal antediluvià", un dinosauri : vet aquí el que li semblava l'*Atlàntida* a l'autor de *Mireia*; però el que jo no sé que hagi remarcat tampoc ningú és que Dostoievski se'n fot, molt de passada i sense esmentar-la, en un passatge dels *Germans Karamàzov*, aquell en què un dels tres germans, l'Ivan, l'intel·lectual de la família, es proposa escriure un poema "sobre un cataclisme geològic"; no és pas de creure que Dostoievski l'hagués llegida en alguna traducció però es veu que la idea d'aquella *Atlàntida* de què en aquell moment parlava amb elogi la

crítica europea li semblà força estrambòtica, cosa que, convinguem-hi, es comprèn. Per aconsolar-nos, els catalans podem recordar que a la novel·la *Dimonis* s'havia fotut encara més i amb molta gràcia de la segona part del *Faust* ; hi surt Stepan Trofímovitx, autor d'un poema al·legòric "de forma lírico-dramàtica que recorda la segona part del Faust" diu Dostoievski, que a continuació explica com era aquell "poema al·legòric": "Obre l'escena un chor de dones, al qual en succeeix un altre d'homes ; després en. ve un altre de no sé què ni de quines forces i, al capdavant de tot, un chor d'esperits, encara per encarnar però que senten unes ganes furibundes de fer-ho. Aquests chors canten alguna cosa molt confusa, que podrien ser renecs o potser blasfèmies però amb accents de suprem humorisme. De sobte canvia l'escena i ens trobem davant d'una certa *Vita otiosa* en la qual canten fins i tot els insectes, surten tortugues amb certes frases sacramentals en llatí i fins, si no recordo malament, un mineral canta també no sé què... Els personatges, quan dialoguen, sembla que es barallin per alguna cosa, una cosa vaga però amb pretensions de suprema importància".

Pel;. que fa a Guimerà, només l'*Any mil* ja bastaria a immortalitzar-lo ; un petit poema perfecte si se'n suprimís aquella estrofa del "patge ros, el de la veu melosa" i sobretot aquella mena de moralitat final, a partir de " Humanitat, entorna't a la vida", que és supèrflua i diluent. En algunes de les seves tragèdies hi ha també passatges sencers d'una grandesa impressionant al costat de falles —més abundoses, aïllades, que els encerts— tan sensibles com les de Verdaguer ; la justícia vol que jutgem els poetes, com tothom, per allò que han fet de millor i no pas per les seves caigudes ¿qui se salvaria sinó, pobres pecadors de nosaltres? ¿Quin poeta, per gran que sigui, no hauria de picar-se el pit mil vegades tot confessant *ego sum qui peccavi*?

I ja que he derivat a parlar de poetes, deixa'm dir-te que si em xoca la idea que de "nació" es fan els d'Estat Català, més encara la dels d'Acció Catalana amb allò tan risible que "una nació és una cultura". És tan estúpid creure que una "nació" la fan els poetes com que un arbre el fan les flors. Per més que n'encastessis a les branques d'un arbre mort no li tornaries pas la vida i en canvi prou que florirà si és viu. Jo crec que si el nostre arbre floreix és perquè és viu i no pas viceversa ; i més floriria si fóssim capaços de donar més terra a les arrels i més aire al brancatge. Mentre ens limitem a les ex-quatre províncies i a unes funcions merament "regionals" (ni que les bategéssim abusivament amb un altre nom), tindran raó els qui classifiquen de tals la llengua que parlem i la literatura que s'hi escriu : un om no pot fer peres i seria una pretensió pueril la de ser tinguts per una perera si no posem els mitjans de deixar de ser un om. Hi ha en darrer terme el problema de si valia la pena d'haver fet tant de soroll si no era per arribar un dia o altre a la meta; ni cal que et digui que sóc dels qui creuen que les resurreccions han de ser totals perquè tinguin sentit i que la perspectiva de contribuir a la mansa supervivència d'una "literatura regional" sense ambicions; polítiques no em seduiria gens ni mica. Aquella resistència a mort que van oposar els nostres rebesavis de les "guerres del Francès" als exèrcits de la Convenció i de l'Imperi tenia ple sentit si era per preservar la llavor de la nostra nacionalitat i fer-ne possible un dia la rebrotada total, com creiem per acte de fe que s'ha anat esdevenint des d'aleshores i esperem per acte d'esperança que ha de continuar; si no era per això, si era només per eternitzar la nostra condició de "región española", malaguanyat tant d'heroisme ; si no haviem de ser plenament catalans un dia o altre, més ens hauria valgut mil vegades fer-nos francesos, aleshores que en tornava a ser el moment com a l'època de Carlemany o a la de Lluís XIV. Si mai, Déu no ho vulgui, haguéssim de renunciar a ser el que som, almenys que

fos pour quelque chose qui en vaille la peine.

El "gra de sorra" amb què penso contribuir algun dia a la nostra literatura serà modestíssim però voldria que, modest o no, servís a la construcció d'una catedral ; ara bé, els col·laboradors de *La Publicitat* sembla que només pensin en la cúpula de la catedral com donant per suposat que la futura nació catalana se sostindrà en els aires, feta, només de "cultura" i bones maneres ; és el que ve a dir Josep Carner en aquells versos que hi ha qui troba dignes de Píndar:

*salut a la pàtria que encara no és nascuda
com l'hem somniada sos fills!*

Una cúpula, si és bonica, fa molta patxoca i almenys una cosa és indiscutible : que constitueix la part més enlairada de l'edifici; però jo em demano, potser precisament per això, si és factible assentar-la sense murs que en suportin el pes i fins i tot, com que tiro per mal pensat "rnea maxima cúpula" com deia un arquitecte), sense els renecs dels mestres d'obres i dels paletes ; diu que els que proferia Miquel Angel mentre construïa la de Sant Pere de Roma eren d'antologia, amb greu detriment de la cultura, i les bones maneres. D'altra banda totes les nacions tenen defectes i seríem ben pàmfls si imaginàvem que la nostra serà en això diferent de totes les que hi ha i hi ha hagut al món a fi de fer feliç el "príncep dels poetes", que per cert ens hauria de desxifrar l'enigma d'aquesta mare que encara no ha nascut i ja té fills que la somnien. Abans, en aquells temps endarrerits, eren les mares —les futures mares— que somniaven els fills però cal concloure a la vista de l'oda pindàrica del senyor Carner que ara això ja va de tota una altra manera; "hoy las ciencias adelantan que es una barbaridá". Queda en darrer terme la qüestió de com és possible una cúpula sense catedral a sota, una literatura nacional sense nació ; i fóra en tot cas un escrúpol de monja que de tant voler una nació sense defectes ens deturéssim de

fer-la ¿és que n'hi pot haver cap de pitjor que la inexistència?

I vet aquí que l'alba del 3 de febrer ja apunta sobre les cases de Madrid ; aviat vindrà un altre alferes a rellevar-me.

[AFEGIT EL 1948: Per bé que prenia la precaució de tirar algunes de les meves cartes a les bústies o a Correus en comptes de donar-les al carter de la "columna" com feia normalment, no gosava explicar-hi totes les coses amb llibertat a causa de la censura de guerra. Ara afegiré les que recordo.

En arribar a Madrid havia anat a la torre on vivien els altres alferes abans de presentar-me a la "columna". Per ells vaig saber que els havien fet treure els "tomates" (en deien així a causa de l'estrella vermella que anava damunt el galó d'or) i que els anomenaven "compañeros técnicos". A la columna, em van explicar; els acords es prenen per majoria de vots en "assemblea", reunits tots els "milicians", sense que els "compañeros técnicos" puguem fer més que complir els acords presos ja que a nosaltres no se'ns dóna vot.

Com que, gràcies a l'avís dels meus companys, quan em vaig presentar a la "columna" ja anava sense els "tomates", crec que hi vaig fer un cert bon efecte. També m'havia canviat l'uniforme pel de la "columna", igual per a tots, que consistia en una caçadora i una gorra de cuir de forma especial. Això, al capdavant, haurien estat detalls d'indumentària; però els meus camarades estaven convençuts que era inútil intentar la militarització de la "columna" com el coronel Bosch es feia la il·lusió i que només ens quedava l'esperança que un dia o altre el govern de la Generalitat ens destinés a un altre cos.

El capitost de la "columna" era un paleta que es deia Ricardo Sanz, home ja d'una cinquantena d'anys i natural de Xàtiva per més que a les "assemblees" parlés en castellà. El detall era picant ja que a la "columna", amb gran sorpresa meva, tothom era català (meitat del Principat i meitat de València aproximadament). Dic "amb gran sorpresa meva" perquè a Barcelona teníem aleshores la idea que els de la FAI eren sobretot "muricians" ja que ho eren quasi sense excepció tots els qui feien de les seves a la reraguarda.

Poc després de la meva incorporació vingueren a la caserna els darrers contingents que havien quedat a les trinxeres i amb ells un capità de carrera, únic militar professional que hi havia a la "columna". Aquest capità, de qui tant voldria recordar el nom però l'he oblidat, ens convocà a una reunió sota pretext que ens havia de posar al corrent de certes qüestions "tècniques". Un cop assegurat que tots nosaltres érem oficials de l'Escola de Guerra i que no ens sentia ningú, ens digué que es creia en el deure de consciència d'explicar-nos la veritat dels darrers esdeveniments de la "columna". Els "milicians", ens digué, són valents però fan en tot moment el que els dóna la gana oblidant que la guerra no demana valents sinó homes que compleixin el seu deure i ho il·lustrà amb aquesta cita, crec que de Lope de Vega:

*El miedo es natural en el prudente
y saberlo vencer es ser valiente.*

En Durruti havia acabat per comprendre-ho i en els seus darrers temps havia fet esforços sobrehumans per imposar la disciplina. Amb aquest objecte havia sol·licitat que li enviessin alguns oficials de carrera. En els darrers combats s'havia produït un pànic i una desbandada; quan en Durruti i els oficials tractaven de

deturar els "milicians" que fugien, aquests els van assassinar.

Només havia quedat ell, degut a l'atzar que aquell dia estava de reserva.

Ara, doncs, com la cosa més natural del món, la "columna" havia demanat uns altres "tècnics" en substitució d'aquells. Vull advertir-los, afegí, que en Ricardo Sanz, que ha substituït en Durruti, sembla en el fons un bon home i en tot cas està guanyat als punts de vista del difunt pel que fa a la necessitat de militaritzar-se; crec que se'n poden fiar fins a un cert punt però sense oblidar que ell mateix no es fia gaire dels seus i que no els domina.

I pel que a mi respecta, acabà, espero que aviat el govern em destinarà a un altre cos; en tots els casos "y suceda lo que suceda, y aunque soy católico practicante, nunca me pasará a los fascistas".

Poc després s'afegí al nostre grup un xicot d'uns vint-i-cinc anys, català, alt, moreno i de faccions correctes però amb un no-sé-què de glacial a la mirada que potser li venia, vaig pensar, de les gruixudes ulleres que duia, ja que era en efecte miop. Ens digué que era voluntari de la "columna" des de la seva fundació i que durant el servei militar havia estat alferes d'artilleria; per això venia a unir-se al grup dels "tècnics". Li vam preguntar, estranyats, per què no servia doncs a l'artilleria i ens replicà que l'atreia més la infanteria perquè li agradaven "les aventures". No trigaríem a comprendre què entenia per "aventures" aquest estrany personatge, que resulta, entre altres coses, que havia estudiat alguns cursos de Medicina. Havia penjat els estudis sempre pel mateix motiu, el gust de "les

aventures".

Des d'aleshores dormí a la nostra torre i feia amb nosaltres els àpats. Un dia s'adonà que jo llegia un llibre de versos de don Ramón del Valle Inclán i em va fer saber, cofoi, que ell "també" era poeta. Me'n recità de seus; només recordo els tres primers d'una tirallonga

*Antoni i Cleopatra
quan jeien en un catre
que n'hi cabien quatre...*

A continuació venia la descripció minuciosa de tot el que havien fet Antoni i Cleopatra en tals circumstàncies.

Un dia que estàvem de sobretaula se'ns posà a parlar dels primers temps de la "columna", quan operava a Aragó l'estiu anterior. Ens explicà que en els primers moments s'hi afegien moltes prostitutes "i a causa d'això teníem moltes baixes i no pas precisament per bales enemigues". Com que ell havia estudiat Medicina, l'assemblea de milicians li encarregà el problema: "La millor profilaxi és eliminar radicalment la causa" acabà somrient "i és el que vaig fer; no en quedà ni una amb vida".

Dies després un de nosaltres, estant de guàrdia a la caserna, sorprengué dos milicians en un mateix llit i a l'hora de dinar ens explicà la repugnància que una cosa així li produïa. Ell digué: "Ja sospito qui són i ho acabaré en sec". S'alçà de taula, sortí i al cap de poc tornava per asseure's tranquil·lament a reprendre la conversa: "Ja els he liquidats; una bala a cada un".

Aquest criminal, que era barceloní i anarquista fanàtic, semblava tenir prestigi als ulls dels milicians; n'hi havia

un, un empordanès petit i magre amb una cara com ratada i uns ulls vius i maliciosos, que el seguia com un gos. Un dia l'empordanès ens explicà vantant-se'n com havia assassinat el rector del seu poble: "Jaumet, em deia, recorda't que sóc jo que vaig casar els teus pares, jo que et vaig batejar... Doncs no et valdrà de res, cabró, li vaig respondre, tot al contrari."]

Carta núm. 96

Castell de Cabra, diumenge 15 d'agost de 1937

Estimat Màrius:

Tot el que em dius em sembla carregat de raó i de mesura i per això mateix no hi estic d'acord. Quan en Callicó -el dibuixant tan admirat pel nostre "noucentista" i digníssim Carles Riba- organitza una "Societat d'Amics de l'Art Clàssic" contra en Dalí i en Picasso, demostra no tenir cap idea de les coses; si hi ha avui a Catalunya dos pintors clàssics són en Picasso i en Dalí. Sempre la mediocritat s'ha donat el pretext del "respecte als clàssics"; sempre els rovellons han crescut a l'ombra protectora de les alzines, però allò que més s'assembla a una alzina no és pas un rovelló sinó una altra alzina.

Si jo no escric poemes sobrerrealistes és perquè em fa l'efecte que el sobrerrealisme només escau a la pintura i encara exclusivament a la d'en Dalí. El sobrerrealisme és ell. Els altres no podrien fer sinó imitar-lo, i és tan trist viure d'imitació. Cada u ha de procurar ser bonament ell mateix i no pas anar pel món disfressat d'una altra cosa. No hi ha res que em carregui tant com els sobrerrealistes d'imitació, que tant abunden ; almenys en això em sento totalment d'acord amb tu. *Imitatores, seruum pecus!*

Però ¡és tan difícil d'arribar a ser "bonament un mateix"!

Arribar a expressar-se com un voldria... Al present em dedico a llegir aquells sonets del Petrarca que vaig trobar al convent de l'Olivar; l'italià del Petrarca té cops amagats, t'hi perds que no te n'adones sota la seva facilitat aparent. M'acompanya en aquestes lectures el practicant del batalló, un estudiant de Medicina amb qui ens hem fet molt amics i que, com jo mateix, se sap de memòria tirades senceres de les *Fleurs du mal* i de l'*Inferno*. ¿No es podria definir el Petrarca dient que era tot el contrari del Dant i de Baudelaire?
